

Echtscheiding/ nieuwe gezinnen

13

DE EERSTE LIJN

Wat zich in het gezinsleven van de leerlingen afspeelt is strikt gesproken niet uw zaak. Maar 'thuis' eindigt niet aan de schoolpoort. Leerlingen brengen hun rugzak met zorgen mee naar de klas. Als ouders scheiden, scheidt de school mee. Ouders merken vlug het verschil tussen de eerste zorg van de school en sensatie- of bemoeizucht.

Ze zitten in elke klas

Er zijn geen precieze cijfers over hoeveel leerlingen gescheiden ouders hebben. Naar schatting één op drie huwelijken in België wordt ontbonden. En het aantal groeit. Leerkrachten krijgen steeds meer kinderen van scheidende of gescheiden ouders in de klas. Hun gezinssituatie is soms erg complex. Wie daar geen rekening mee houdt, zorgt voor vervelende of pijnlijke situaties op school (en thuis). Veel leerlingen van gescheiden ouders ervaren dat ze 'anders zijn'. Nieuwe gezinsvormen raken stilaan uit het verdomhoekje. Hoe kan deze nieuwe realiteit op school een plaats krijgen?

Gaby, directeur:

«Geen onbescheiden vraag»

«Bij het begin van elk nieuw schooljaar of bij nieuwe inschrijvingen vragen we telkens naar de gezinssituatie van de leerling. Dat komt een beetje onbescheiden over. Maar dat is het eigenlijk niet. Als school zorg je zo voor een opening, voor een signaal dat je daar rekening wil mee houden. Niet dat alle leerlingen met gescheiden ouders probleemleerlingen zijn. Dat niet. Maar waar de scheiding moeilijk verloopt en de kinderen de speelbal of het losgeld worden, ervaren we veel leer- en gedragsproblemen. Uit onwetendheid kan je trouwens veel domme dingen doen. Het past gewoon in ons totaalconcept van zorgverbreding: ieder kind moet krijgen waar het recht op heeft. En dat is goed onderwijs. In elke klas van onze school zitten minstens één of twee leerlingen met gescheiden of scheidende ouders. Sommige kinderen wonen al in een nieuw-samengesteld gezin. Daar willen we begrip en respect voor opbrengen. Dat staat trouwens met zoveel woorden in ons pedagogisch project. Dat geldt voor de leerlingen, maar ook voor de leerkrachten. Wat je als leerkracht over echtscheiding of nieuwe gezinsvormen denkt, doet er niet toe. Het is het kind dat telt.»

Wat? **ALTIJD MOEILIK**

- De scheiding van hun ouders is voor elke leerling **een moeilijke tijd**. Later, na de crisisperiode, hoeft de scheiding geen blijvende, negatieve gevolgen te hebben. Het kind past zich aan en verzoent zich. Het is dus belangrijk te weten dat de leerling zich voor een min of meer lange tijd anders kan gedragen dan gewoonlijk (stiller, prikkelbaarder, afwezig...). Als de school in woelige tijden een rustpunt is voor kinderen, is zij ook voor de ouders een steun.
- Een lange tijd ging men ervan uit dat ouders best zo lang mogelijk samen moesten blijven in het belang van het kind. Nu denkt men anders. Voor elk kind is een goede scheiding beter dan een gezin dat geen **warmte en geborgenheid** kan bieden.

Verwerking: **SCHULD EN PRATEN**

Elke scheiding is anders. Of de leerling de scheiding al dan niet goed verwerkt, hangt af van enkele factoren:

- De leerling krijgt informatie en is voorbereid op de scheiding.
- Hij kan erover praten met leeftijdsgenoten in eenzelfde situatie.
- Hij kan erover praten met minstens één ouder (of een vertrouwenspersoon).
- Hij ziet de schuld van de scheiding niet bij één ouder.
- Er wordt niet gestookt tussen de ouders.
- De omgeving kan de scheiding aanvaarden.
- De leerling is zowel betrokken op het gezin bij moeder als op het gezin bij vader.
- Hij heeft zelf inspraak bij de verblijfsregeling, zonder het gevoel dat hij moet kiezen tussen zijn ouders.

Wat kinderen voelen: **VERDRIET EN OPLUCHTING**

Alle leerlingen beleven wat er gebeurt op hun manier. Ze moeten leren aanvaarden dat hun ouders uit elkaar zijn. Bij die verwerking komen heel wat gevoelens boven:

- **Angst en onzekerheid** over de toekomst: Zal mama ook weggaan? Wat gebeurt er nu met mij? Moet ik naar een andere school? Moet ik verhuizen? Kan ik zonder papa?
- **Agressie**: een heel stuk basiszekerheid valt weg, dat kan agressie meebrengen.
- **Opluchting**: de scheiding kan een einde stellen aan spanning, ruzies, geroep. Aan de andere kant ervaren ze de scheiding als een groot verlies. Verlies van het gezin waarin ze geboren en opgegroeid zijn, van de aanwezigheid van beide ouders.
- **Schuldgevoelens**: kinderen denken dat zij de schuld zijn van de spanningen thuis.
- **Schaamte**: wat zullen de leerkrachten, de omgeving, de vrienden daarvan denken? Toch zijn er, vooral na de crisis, mogelijk ook positieve reacties: verhoogde zelfstandigheid en weerbaarheid.

Wat kinderen doen: **HUN OUDERS STEUNEN**

Kinderen proberen vaak op verschillende manieren hun ouders die het moeilijk hebben te ondersteunen. Elk kind reageert anders.

- **Parentificatie**: kinderen nemen een deel van de verzorgende en verantwoordelijke taken van een ouder over. Soms gaat een alleenstaande ouder het kind gebruiken als steun voor zijn eigen verwerkingsprobleem. Ze zijn als het ware partner in plaats van kind.
- **Aanleunen bij de zwakste**: kinderen kiezen overduidelijk partij voor één van de ouders omdat die er het zwakste voor staat. Ze willen die ondersteunen.
- **Bliksemafleider**: kinderen kunnen serieus problematisch gedrag stellen op momenten van grote conflicten tussen de ouders. Zo gaat de aandacht naar het gedrag van het kind in plaats van naar hun conflicten.
- **Uitgestelde rouw**: ogenschijnlijk kunnen kinderen het tijdens de scheiding goed stellen, alsof ze er geen last van hebben. Op dat moment hebben hun ouders het al moeilijk genoeg. Ze willen er hun verdriet en zorgen niet nog bij voegen. Later, soms zelfs na enkele jaren, komt hun verdriet dan boven.

Als moeder en vader mekaar wederzijds beschuldigen wordt de scheiding voor de leerling extra moeilijk. Het wordt dan in feite innerlijk verscheurd. Het is voor de leerling emotioneel onmogelijk om te kiezen tussen vader en moeder. Het heeft zowel met zijn moeder als met zijn vader onzichtbare banden: loyauiteiten. Leerlingen komen in een heel moeilijke situatie terecht als ze van de éne ouder de andere ouder niet meer mogen respecteren, erkennen, graag zien. Dit zorgt voor een echt dilemma: als ze de één graag zien, kwetsen ze de andere en omgekeerd.

En dan: **HET NIEUWE GEZIN**

Wanneer vader en/of moeder een nieuwe partner hebben, vormen ze, samen met hun respectievelijke kinderen, een nieuw-samengesteld gezin.

- Leerlingen kunnen deel uitmaken van één of twee nieuw-samengestelde gezinnen. Ze hebben dan te maken met een stiefouder.
- Een stiefouder heeft vaak andere gewoonten en regels. Stiefouders en stiefkinderen hebben tijd nodig om hun plaats tegenover elkaar te vinden. Wat is hun rol? Mag de stiefouder straffen, helpen met huiswerk, zakgeld geven, zeggen dat het bedtijd is? Scholen kunnen na de scheiding ook met ander gezinssamenstellingen worden geconfronteerd: alleenstaande vaders en moeders, pleeggezinnen, kinderen met holebi-ouders, grootouders die de kinderen opvoeden....

SCHEIDEN ZONDER KINDEREN

*Vaak proberen ouders hun kinderen volledig uit de scheiding te houden. Ze krijgen nauwelijks informatie. Ze denken hun kinderen zo te beschermen. Toch verloopt het verwerkingsproces voor het kind makkelijker als ze betrokken partij zijn. Ouders kunnen daarvoor zorgen. Als de scheiding via bemiddeling verloopt, kunnen **scheidingsbemiddelaars** voor de kinderen een belangrijke rol vervullen. Leerlingen hebben ook de mogelijkheid om tijdens de procedure tegenover de rechter hun beleving mee te delen: het **hoorrecht**. Dit kan zowel bij de echtscheiding als bij een latere verandering van verblijfsregeling.*

«Ik kijk naar VT4. Voormijn moeder maakt dat niet uit. Maar sinds Geert, haar vriend, hier woont moet Canvas opstaan. Ik zeg er niets van en ga gewoon naar mijn kamer.» (Jens, 12)

Op individueel niveau:

DE LEERLING: geen medelijden maar aandacht

In de crisis van de echtscheiding zijn ouders vaak minder beschikbaar voor hun kinderen. Ze zijn zelf te vol van felle emoties. De leerkracht kan een belangrijke steunfiguur voor de leerling zijn.

Enkele tips:

- Leg vooral jonge kinderen uit wat er precies aan de hand is, dat zij **niet de schuld** zijn van de problemen.
- Luister naar de leerling, geef hem wat **extra aandacht**, begrip en hulp. Doe dat discreet. Hij mag zich geen uitzondering voelen.
- Wees alert voor **veranderingen in het gedrag** van de leerling en praat erover. Vergoelijk ongepast gedrag of slechte schoolresultaten niet. Blijf als leerkracht je eisen stellen.
- Respecteer beide ouders en **veroordeel niemand**, ook al lijkt het dat de leerling zelf partij trekt voor één van de ouders. Vaak is dat onder invloed van derden. Op termijn heeft de leerling er het meeste baat bij dat de band met elk van de ouders positief blijft.
- Leerlingen met gescheiden ouders hebben vaak problemen **met praktische zaken** (zwemgerief, turngerief, leerboeken, ...). Ze hebben immers twee huizen waar ze iets kunnen laten liggen. Gun de leerlingen een aanpassingsperiode. Sommige kinderen worden op maandagmorgen op school 'overgedragen' van de ene ouder naar de andere.

Evenveel valkuilen:

- Leerkrachten die zelf een scheiding hebben meegemaakt zijn extra gevoelig voor de ervaringen van leerlingen die hetzelfde meemaken. **Veralgemeen de eigen ervaringen niet**. Elke scheiding is anders.
- Sommige leerlingen gaan op zoek naar de geborgenheid en veiligheid die ze thuis missen. Soms zoeken ze een vader- of moederfiguur in een leerkracht. Bewaak je grenzen. Een leerkracht kan **niet voor vervangende ouder spelen**.
- Gebruik het feit dat ouders gescheiden zijn niet te vlug als **reden voor gedragsproblemen of slechte cijfers**. Veel leerlingen komen er zonder kleerscheuren doorheen.
- Bombardeer de leerlingen niet met (goedbedoelde) hulp. Ze gaan zichzelf als een **probleemgeval** bekijken. Ga op zoek naar de kracht van zo'n kind, zodat het zelf naar een oplossing kan zoeken.

DE OUDERS: oordeel niet

Veel scheidingen verlopen in een sfeer van ruzies en beoordelingen. In de periode voor en vlak na de scheiding kunnen de emoties thuis hoog oplaaieren. Hou er rekening mee dat de ouders niet altijd redelijk zullen overkomen. Overspoeld door hun eigen emoties verliezen ze soms de werkelijke belangen van hun kinderen tijdelijk uit het oog.

- Toon begrip voor de moeilijke situatie die ze doormaken. Praat met hen vanuit hun en jouw **zorg voor hun kind**.
- Tussen de scheidenden woedt er vaak een hevige strijd om het gelijk. Niet zelden worden kinderen daarin betrokken. Laat je **nooit verleiden** om partij te kiezen.
- Als een ouder je raad vraagt in een conflictvolle situatie, kan je **scheidingsbemiddeling of ouderschapsbemiddeling** aanraden.
- Meestal hebben ouders maar één wens: dat de omgeving hen blijft **erkennen als ouder**. Mensen zijn na scheiding soms heel gevoelig voor de manier waarop ze worden aangesproken. Spreken over "uw man" of "uw vrouw" is niet correct. Het is "ex-man" of "ex-vrouw", of beter nog de "mama van Koen" of de "papa van Mieke".
- Zowel éénoudergezinnen als nieuw-samengestelde gezinnen kunnen het door de scheiding **financieel moeilijker** hebben. Dit kan gevolgen hebben voor de schoolreizen, skiklassen ... Hou daar rekening mee.

Op klasniveau:

- De **opvattingen** die de leerkracht heeft over scheiding, éénoudergezinnen en nieuw-samengestelde gezinnen kunnen positief of belemmerend werken op de beleving van de leerlingen. Je kan echtscheiding tot iets alledaags minimaliseren of je kan het als ongewoon, zielig of rampzalig bestempelen. Wie met respect omgaat met echtscheiding vertrekt vanuit het kind.
- Leerlingen vinden vooral steun bij leerlingen in eenzelfde situatie. Ze denken vlug: ik ben de enige die zo iets overkomt. Nochtans zijn er in de meeste klassen wel enkele. **Een klasgesprek** kan dit isolement doorbreken.
- Vaak wordt in de klas het traditionele gezin **als norm** bekeken. Leerlingen die leven in een andere gezinssamenstelling vinden zich hier niet in terug. Ze gaan zich afvragen of ze wel "normaal" zijn.
  - Steun leerlingen die leven in een specifieke gezinssituatie bij mogelijke moeilijke momenten (invullen formulieren, nieuwjaarsbrieven, vader- en moederdagcadeautjes, maken van tijdslijn over het eigen leven, stamboom, ...). Zoek samen met de leerling naar een passende oplossing.
  - Spreek ook over andere gezinsvormen in de les en stel niet alleen het klassieke gezin als model. De eindtermen bieden genoeg aanknopingspunten.
  - Vul de klas- en schoolbibliotheek aan met kinder- en jeugdboeken in verband met echtscheiding en andere gezinsvormen. Vermijd verhaaltjes met 'de boze stiefmoeder'.
- De **rapportentijd** kan een beladen periode zijn. In sommige echtscheidingen - waar de strijd nog blijft duren - is het aan de andere ouder al dan niet laten zien van het rapport een element in die strijd. Maar ook in andere scheidingen is de rapportentijd een speciaal moment.
  - Geef extra tijd zodat het rapport ook kan meegenomen worden op bezoekweekend
  - Of maak twee rapporten.

Elke ouder, tenzij hij ontzet is uit zijn ouderlijk gezag, heeft het recht op informatie (schoolresultaten, oudercontact, CLB-begeleiding...). De school is dus verplicht om die informatie te geven aan beide ouders.

Danny (38):

«ZE KENNEN ME NIET»

«Ik ben een doe-ouder op de school van mijn vier stiefkinderen. Elke week ga ik twee keer een half uur niveaulezen. Op dinsdagmiddag ga ik mee met de derde kleuterklas naar het zwembad. Om de juf te helpen met de watergewenning en het aankleden van de kleuters. Om de maand ga ik ook naar de oudervergadering. Wanneer er echter gestemd moet worden voor de LORGO kom ik er niet aan te pas. Mijn vrouw heeft stemrecht (als moeder) en de vader ook, alhoewel die nooit naar school gaat. Ik wil zijn stemrecht natuurlijk niet afpakken, maar waarom kan de stiefouder hier geen stem krijgen? Om me op school in te zetten ben ik welkom, maar als er gestemd moet worden kent men mij niet.»

Op schoolniveau:

ZORG VOOR EEN OPEN SCHOOLCULTUUR:

- De school kan ruimte maken voor een brede **relationele opvoeding**, breder dan seksualiteitsvoorzichting. Verschillende aspecten van relatiebekwaamheid kunnen aan bod komen: communicatie, conflictbeheersing, omgaan met gevoelens enz... Het is belangrijk dat de school een klimaat schept waarin feiten en gevoelens rond scheiding kunnen worden geuit.
- Besef als school dat er **verschillende gezinsvormen** zijn. Toon respect en begrip voor mogelijke problemen: alleenstaande ouders na het overlijden van een partner, alleenstaande ouders na echtscheiding, pleeggezinnen, adoptiegezin, bewust ongehuwde moeder, nieuw-samengestelde gezinnen, kinderen die in een instelling verblijven, kinderen met holebi-ouders...

ZORG VOOR GENOEG INFORMATIE:

- Een inschrijvingsformulier dat vraagt naar de naam van de moeder en vader en waarop slechts plaats is voor één adres is niet geschikt voor leerlingen met gescheiden ouders. Zorg voor genoeg plaats voor alle informatie:
- de regeling van het ouderlijk gezag
  - het adres en de gezinssamenstelling van beide ouders (ouders, broers, zussen, stiefouders, stiefbroers en -zussen, halfbroers en -zussen)
  - de verblijfsregeling (wanneer woont de leerling waar?)
  - wie uitgenodigd wil worden bij het oudercontact, wie het schoolkrantje wil ontvangen
  - met wie de school contact moet opnemen bij problemen, ongeval of onverwachte situaties
  - wie de schoolrekening betaalt...

De schooldirectie kan discreet en weloverwogen de relevante informatie doorgeven aan de leerkrachten. Vooral bij kleuterleiders en leerkrachten van de basisschool is het belangrijk om te weten bij wie, waar en wanneer hun leerlingen verblijven, wie de kinderen komt afhalen enz... In het secundair kan de schooldirectie met de klasleraar bekijken of het wenselijk is om andere leerkrachten of begeleiders te informeren.

KEN DE WET

Co-ouderschap: De wet van 13 april 1995 wijzigt het oude systeem van hoede- en bezoekrecht en introduceert het systeem van co-ouderschap: beide ouders blijven verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. Het systeem staat los van de verblijfsregeling die veel vormen kan aannemen (tijdens de week bij de ene ouder, tijdens het weekend bij de andere, of evenveel tijd bij de ene als bij de andere....).

Elk van beide ouders kan beslissingen nemen over het schoollopen van het kind: de keuze van de school en de inschrijving van het kind, de keuze voor gewoon of buitengewoon onderwijs, de keuze voor godsdienst of zedenleer of de vraag om vrijstelling, beroep tegen tuchtmaatregelen... Om latere problemen te vermijden kan je als directie vragen of de andere ouder op de hoogte is van/akkoord gaat met bv. de inschrijving. Je kan ook vragen hoe de verblijfsregeling in elkaar zit.

Exclusief ouderschap: Bij scheidingen uitgesproken vóór 13 april 1995 berust het ouderlijk gezag bij één ouder die het "hoederecht" kreeg. Ook nu nog kan de rechter in uitzonderlijke situaties het ouderlijk gezag aan slechts één ouder toewijzen. In deze situatie heeft de andere ouder sowieso het recht van toezicht (op de opvoeding) en recht op informatie (over bv. schoolresultaten, oudercontact...).

De stiefouder:

- In de praktijk neemt de stiefouder heel wat ouderlijke taken op, ook in verband met school. Stiefouders kunnen juridisch op geen enkel gebied gezag uitoefenen tegenover hun stiefkind, zelfs indien zij gehuwd zijn met een juridische ouder.
- Bij de meeste nieuw-samengestelde gezinnen neemt de school een belangrijke plaats in. Tellen ze mee als volwaardig gezin voor die kinderen of zijn ze maar tweederangs? Kan de school om met het gegeven dat een leerling deel uitmaakt van één of twee nieuw-samengestelde gezinnen of houdt ze vast aan het traditionele kerngezin?

Problemen met bezoek of omgangsrecht:

Ondanks het bezoek- of omgangsrecht krijgen sommige ouders hun kinderen niet te zien. De andere ouder "boycot" het omgangsrecht. In de praktijk blijkt het zeer moeilijk dit recht effectief af te dwingen als de andere partij tegenwerkt. Vaak proberen die ouders via de school hun kinderen toch te zien. De school kan hier niet voor instaan.

- Probeer deze mensen te verwijzen naar een dienst voor scheidingsbemiddeling of ouderschapsbemiddeling. Daar kan naar een oplossing worden gezocht.
- Deze ouders hebben uiteraard wel recht op informatie over studieresultaten, oudercontact, CLB begeleiding... net als alle ouders, tenzij ze uit de ouderlijke macht ontzet zouden zijn.
- Benader deze mensen respectvol, en met begrip voor hun moeilijke situatie. Ook zij blijven de ouder van hun kind.

Je kan meer over echtscheiding en nieuwe gezinnen lezen in:

Het Klasedossier op www.klasse.be/dossier/echtscheiding

Echtscheiding in de klas (lespakket van kleuter tot secundair), **Hallo, met Janssens-Peters-Desmet:** over het leven in nieuw-samengestelde gezinnen - Kinder- en Jongeren-telefoon Vlaanderen - www.kjt.org - brievbus@kjt.org

Uit elkaar, brochure over kinderen en echtscheiding voor leerkrachten - info@jeugdseksualiteit.be - www.jeugdseksualiteit.be

Je wordt gehoord - kinderrechtswinkels - KRW. Koepel@kinderrechtswinkel.be - www.kinderrechtswinkel.be

Kinderen en echtscheiding - L. Driesen - Garant - www.garant-uitgevers.be

De bibliotheek bij het SIS0-nummer 322.3 (trefwoord echtscheiding)

Voor meer informatie neem je contact op met de begeleidingsdienst van de school of het CLB dat de school begeleidt

Op zoek naar scheidings- en ouderschapsbemiddeling? Bel voor een centrum in de buurt naar het centraal nummer: 016 33 26 20

Enkele nuttige adressen:

Leerlingen kunnen altijd terecht bij de kinder- en jongeren-telefoon - tel 078 15 14 13 (elke dag tussen 16 en 20 u., niet op zon- en feestdagen) - brievbus@kjt.org. Adressen en info scheidings- en ouderschapsbemiddeling: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk - Diksmuidelaan 50 - 2600 Berchem - 03-366 15 40

Wouter (15):

«OP MIJN HEUPEN»

«Naar aanleiding van één of andere tekst hadden we het tijdens de les Nederlands over het huwelijk. Die van Nederlands kon het weer eens niet laten om te zeggen dat de mensen van tegenwoordig voor 't minste uit elkaar gaan, dat ze zich niet meer inzetten voor hun huwelijk enz. Van dat soort onzin krijg ik het geweldig op mijn heupen, mijn ouders zijn toevallig ook gescheiden. Volgens mij trekt die van Nederlands haar huwelijk zelf op geen bal en probeert ze dat door haar gepreek te verdoezelen.»